ויקרא

א. עה"פ [1] "אדם כי יקריב מכם קרבן לה' גו'", מפרש רש"י לאחרי שמעתיק את התיבות "אדם כי יקריב מכם": "כשיקריב, בקרבנות נדבה דבר הענין" [2], ולכאורה ר"ל דמל' הכתוב "כי יקריב" — שפירושו אם יקריב [3] היינו שהקרבת הקרבן תלוי' ברצונו של אדם; — מוכח שהמדובר כאן (בהענין) הוא בקרבנות נדבה. שהבאתם תלוי' ברצונו של האדם [4], ולא בקרבנות שיש עליו חובה להביאם.

אמנם לפי"ז צלה"ב: מאחר שהכוכחה היא מהתיבות "כי יקריב" [5], למה מעתיק רש"י גם את התיבות "אדם . . מכם" [6]?

אח"כ מעתיק רש"י מן הכתוב תיבת "אדם" בפ"ע, ומפרש: "למה נאמר, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל הי' שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל".

והנה אין לומר שבהשאלה "למה נאמר" כוונת רש"י שתיבת "אדם" היא מיותרת — כי הרי מצינו בכ"מ [7] שהכתוב מקדים "אדם" או "איש",

---

1) פרשתנו א, ב.

2) ומדייק לכתוב "דיבר הענין" ולא "דיבר הכתוב" כלשון הרגיל, כי לא רק כתוב זה בלבד איירי בקרבנות נדבה, כ"א כל הענין.

3) בראי"ם הקשה, דמנ"ל ד"כי יקריב" פירושו "אם יקריב", אולי פירושו "כאשר יקריב" שאז אין מוכרח שאיירי בקרבנות נדבה. ומה שתירץ הרא"ם, וכן מה שתירץ הגו"א — כבר הקשה ע"ז בלבוש האורה. ומה שתירץ הלבוש שהרא"י היא ממ"ש "מכם" שפירושו "מרצונכם" [ועפ"ז גם בטלה הקושיא דלהלן — למה מעתיק רש"י תיבת "מכם"] ג"כ דוחק לומר בפשש"מ, שהרי פשטות פי' הכתוב הוא ש"מכם" נמשך לתיבת "אדם", וכאלו כתוב "אדם מכם כי יקריב", ולא ש"מכם" פירושו מכם (מתוכו — רצונו) דהאדם *. ולמה לרש"י להוציא הכתוב מפשוטו. וראה לקמן הערה 12 (וראה צדה לדרך שהקשה ג"כ על הלבוש — אבל ע"פ דרך ההלכה).

וי"ל ע"פ משנ"ת (בלקו"ש חי"ד ע' 78) שממ"ש רש"י (ויק"ר יח, טו) "כי משמש בד' לשונות אי דילמא אלא דהא" — מהסדר משמע (אף שאינו מוכרח כיון שמקדים שיש ד' לשונות) דפי' הכי פשוט של "כי" הוא "אי" (אם), היינו שספק הוא אם יבוא הדבר, שזהו פירושו הכי

---

*) ולהעיר מראב"ע שפי' תיבת מכם בב' האופנים. (ופי' הראשון (והעיקרי) הוא כהפי' שבפנים).

פשוט של "אם" (עיי"ש בהערות 3, 4). וגם בגדו"ד פי' הפשוט הוא "אם (ספק) יקריב" [וראה בדבק טוב: כי משמע ספק לכן פי' בקרבנות נדבה].

4) וראה פרש"י ביצה (כ, א): ובשל נדבה דבר הכתוב דכתיב אדם כי יקריב מכם משמע לכשירצה יקריב. וראה תו"כ עה"פ: אדם כי יקריב יכול גזירה ת"ל כי יקריב אינה אלא רשות.

5) משא"כ לפי פי' הלבוש דלעיל הע' 3.

6) כ"ה ברוב הדפוסים, וכן הובא ב' מפרשים. אבל בדפוס שני וברש"י כת"י: "אדם כי יקריב — כשיקריב וגו'" (בלי תיבת "מכם").

7) תשא ל, לג. לח. תזריע יג, ב. חוקת יט, יד. ועוד.

ועכצ"ל שכן דרך המקראות [8]. ואף שיש לחלק ולומר דשאני נדו"ד שבהכתוב נאמר ג"כ (לאח"ז) "מכם" ואחד מהם מיותר — אבל עפי"ז היתה צ"ל ה־קושיא (לא "אדם למה נאמר" מאחר שזהו אורחא דקרא, כ"א) "מכם למה נאמר" [9], כי רק כאשר מגיעים לתיבת "מכם" מתעוררת התמי' "מכם למה נאמר" לאחרי שכבר נאמר "אדם" — ומל' רש"י "אדם למה נאמר" מוכח שהקושיא היא על תיבת "אדם" [10].

ולכן צל"פ לכאו' כפי' המפרשים [11] שכוונתו של רש"י להקשות למה נאמר "אדם" ולא "איש". וע"ז מתרץ שנקט הל' אדם ללמדנו: ש"מה אדם הראשון וכו' " [12].

---

8) וצ"ע בדבק טוב (בפי' הב') וב־באר מים חיים (על פרש"י) שכתבו שהפי' ברש"י הוא שלא לכתוב "אדם" כלל, מ־טעם דפשיטא שהמצוות לאדם נאמרו ולא להמה (ודוחק גדול לומר שקושיא זו מתעוררת רק לפי שכתוב אח"כ "מכם", כדלקמן).

9) ראה אוה"ח עה"פ: למה הוצרך לומר מכם. וראה גם ספורנו. ועוד.

10) ועפ"ז מובן שאין לומר כמ"ש בדב־רי דוד להט"ז (הובא גם בש"ח) שקושיית רש"י "אדם למה נאמר" הוא מפני הכפל ד"אדם" ו"מכם", דהי' סגי לומר "אדם כי יקריב" לחוד, או "כי יקריב מכם" לחוד [ומתרץ עפ"ז הקושיא דלקמן — למה פרש"י זה אחר הפי' על התיבות "כי יקריב" — כי קושיא זו היא מפני הכפל ד"מכם" הכתוב לאחרי "כי יקריב"] —

כי מלשון רש"י "אדם למה נאמר" לא משמע כן, כבפנים.

11) רא"ם, גו"א ודבק טוב (בפי' הא').

12) במשכיל לדוד כתב: דהול"ל אדם מכם כי יקריב. ולכן תירץ דאדם לא קאי על מכם. אבל אי"מ: א) הרי קושיית רש"י היא "אדם למה נאמר", ולפירושו הול"ל (עכ"פ) "למה נאמר אדם כי יקריב מכם". ב) גם לפי התירוץ, שברש"י: מה אדם כו' קאי "אדם" על "מכם", אלא שרמז הכתוב בזה לאדה"ר, אבל אין רש"י מוציא את הכתוב מפירושו הפשוט.

13) כמצוין בקונקורדנציא ערך אדם וערך איש. וראה גו"א (שמות כא, טז): דמאי שנא איש מאדם.

14) ואף שגם בדבור הקודם מעתיק רש"י תיבת "אדם" — הרי אינו מפרשו (אף שמוכרח לומר שזה נוגע לפירושו שם, מ"מ מובן שזה רק מוסיף הבנה בפי' "כי יקריב". אבל לא שמפרש תיבה זו).

15) כמו שהקשו המפרשים (וראה לעיל הערה 10).

בגו"א תירץ (וכ"ה בדבק טוב) שרש"י מביא ראי' לדבריו הראשונים שבקרבן נדבה איירי — דלכאו' למה נאמר "אדם" (ולא "איש"), ומוכרח לומר שכוונת הכתוב לומר שלא תקריבו מן הגזל, וא"כ מובן שאיירי בקרבן נדבה, דאי בחובה, פשיטא שאין להקריב (היינו לפרוע חובו) מן הגזל שאינו שלו. וגם: מכיון שמקישו לאדה"ר מוכח שאיירי בקרבן נדבה, שהרי אדה"ר לא נצ־טווה להקריב קרבן.

אבל [נוסף לזה שלפי פירושו אין זה הכרח מספיק דמיירי בנדבה כי בפשש"מ גם בנדבה פשוט שאין לנדב דבר שאינו שלו, וא"כ גם על זה אי"צ תיבת אדם, הרי] לפי הסברתו קשה עוד יותר: הו"ל להתחיל פירושו בביאור תיבת "אדם", ואח"כ לפרש ש"בקרבנות נדבה דבר העניין", כי

אבל צלה"ב הקס"ד דצ"ל דוקא "איש" ולא "אדם" — והרי שניהם רגילים בקרא [13]?

גם צלה"ב למה פרש"י תחלה את התיבות "אדם כי יקריב" ואח"כ תיבת "אדם" [14] — הלא הסדר בכתוב הוא "אדם (ואח"כ — צירופו להמשך) כי יקריב מכם" [15]?

והנה יש מפרשים[16] שקושיא חדא מתורצת בחברתה: קודם שמכריחין שהכתוב איירי בקרבנות נדבה, הי' אפ"ל שמיירי כאן בקרבנות חובה ואשר ע"כ נאמר "אדם" ולא "איש" בכדי למעט עכו"ם, וכמרז"ל[17] "אדם אתם קרויין — אתם קרויים אדם ולא או"ה קרויין אדם"; אבל לאחר שדייקינן מ"כי יקריב" שהמדובר בקרבנות נדבה

הפי' דמה אדם כו' מכרית דבקרבנות נדבה דבר כו'.

במשכיל לדוד (וראה גם רא"ם וחזקוני כאן. ועוד) כתב שרש"י מתרץ דלא תקשה למה לא פי' כדרשת התו"כ (עה"פ. ירושלמי שקלים פ"א ה"ד) "אדם לרבות את הגרים", לכן הקדים שב"קרבנות נדבה דבר הענין" שגם עכו"ם נודרים נדרים ונדבות (אבל ראה לקמן הערה 23. וראה לקמן סוף סעי' ב), וא"כ פשוט שאי"צ לרבות גרים. ולכן מוכרח לומר ש"אדם" בא למעט גזול (וראה תו"ת עה"פ).

אבל אאפ"ל כן, כי לפרש"י בלאה"כ פשוט שגרים מקריבים — ממש"נ (בא יב, מט) "תורה אחת יהי' לאזרח ולגר גו'" ופרש"י: "להשוות גר לאזרח אף לשאר מצות שבתורה".

בפי' המהרי"ק עה"ת וברע"ב כתבו ש־לכן הקדים רש"י לפרש "כי יקריב", כי אם הי' מדבר בקרבן חובה הבא על החטא, הי' אפ"ל שלכן נקט לשון "אדם" המורה על פחיתות (וראה מלבי"ם עה"פ. ועוד)*, אבל לאחר ש"בקרבנות נדבה דבר הענין" מוכרח לפרש "אדם" באופן אחר — אבל פשוט שאין זה ע"ד הפשט.

16) דברי דוד בשם מהר"ן (הובא גם בש"ח).

17) יבמות סא, רע"א. וראה זח"ב פו, א.

*) אבל ראה זח"ג מח, א. לקו"ת שה"ש כה, א ש"אדם" הוא שם המעלה. וראה לקמן הערה 17. וראה תו"ת כאן.

שגם עכו"ם מותרים להביאם כדאי' בחולין[18], הרי מתעוררת הקושיא למה נאמר "אדם" דממעט לכאו' את ה־עכו"ם? (והי' מתאים יותר תואר "איש" שאינו שולל עכו"ם).

אבל לשיטת רש"י בפי' על התורה אאפ"ל כן, כי[19]: (א) מנ"ל בפשש"מ שרק בנ"י קרויין "אדם"? ואדרבה: מצינו כמ"פ בכתוב[20] (גם לפני פ' ויקרא) "אדם" וכולל גם עכו"ם; וב־פרט שעה"פ[21] "אדם כי ימות באהל וגו'", שעליו דרשו רז"ל "אתם קרויין

18) יג, ב.

19) אבל מה שהקשה הר"ד עצמו ["ד־א"כ בפרשת תזריע (יג, ב) דכתיב אדם כי יהי' בעור בשרו מאי קאמרת בי' למה לא נאמר איש"] אי"מ כלל — דהרי דין נגעים הוא רק בבנ"י לא בעכו"ם, ולכן כתוב "אדם", משא"כ קרבנות נדבה דשייך גם בעכו"ם.

20) ראה בקונ'. ומצינו כן גם כשכתוב "אדם" (סתם). ולא רק כשכתוב "האדם" בה"א (ראה תוס' יבמות שם ד"ה ואין דקאי על כללות מין האדם. וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו) או כשהאות שלפני' משמ־שת במקום ה"א הידיעה (כשמנוקדת בקמץ וכיו"ב*) — וגם לא רק כשכתוב בניגוד לבהמה (שאז ישנם הסוברים (ראה יבמות שם וברש"י. כריתות ו, ב וברש"י) שקאי על כללות מין האדם — וכמ"ש (בראשית ב, ה) "ואדם אין לעבוד את האדמה").

21) חוקת יט, יד. ובפרט דשם לפנ"ז עה"פ (יג) "כל הנוגע במת בנפש האדם וגו'" דורשו רש"י "להוציא נפש בהמה", וכאן אינו כותב "למעוטי עכו"ם".

*) ועפ"ז מתורצת קושיית גליון הש"ס שם מירמי' (לב, כ "ובישראל ובאדם") — כי שם כתוב בקמץ תחת הבי"ת. שהכוונה היא כמו "בהאדם" — מין האדם.

אדם וכו׳״, לא הביא רש״י דרשה זו — ומוכח שלדעת רש״י בלימוד פשש״מ אין במשמעותו של ״אדם״ למעט את העכו״ם.

(ב) מהיכא ידעינן — בפשטות הכתובים דפרשתנו [ובפרט את״ל ש־ ״אדם״ בא למעוטי עכו״ם] שעכו״ם מביא קרבנות נדבה? — ואדרבא — דין זה נלמד מריבוי מיוחד שבא בפ׳ שלאחרי פרשתינו, וכפירש״י להלן בפ׳ אמור[22]: ״ומיד בן נכר לא תקריבו וגו׳״ — ״אבל תמימה תקבלו מהם, לכך נאמר למעלה איש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל״ (דמדאיצטריך קרא לרבות, ש״מ שלולא ריבוי זה אין להתירם) — ומכיון שכן, גם לאחר דדייקינן ש״בקרבנות נדבה דבר הענין״ אין להקשות בפסוק דידן ״אדם (שממעט עכו״ם) למה נאמר״, כי טרם[23] ידעינן שמביאין קרבן נדבה[24].

(ג) עפהנ״ל — אין הקושיא ״למה נאמר אדם״ — כ״א ״איך נאמר אדם״ (דממעט עכו״ם — היפך הדין).

גם צלה״ב: א) מאחר שתיבת ״מכם״ מיותרת לכו״ע, כנ״ל, הו״ל לרש״י ליישב זה בפירושו?

ב) מקור תירוצו של רש״י הוא במד״ר[25] ובתנחומא[26] — אלא שיש שינויים מזל״ז, ומהם: בתנחומא הל׳ ״שלא הי׳ גוזל מאחרים שהוא הי׳ יחידי בעולם״, ובמד״ר — ״שהי׳ הכל ברשותו ולא הקריב מן הגזילות ומן החמסים״, ומלשונו של רש״י ״שהכל הי׳ שלו״ משמע שהוא מתכוון לדברי המד״ר ״שהי׳ הכל ברשותו״[27] — וצלה״ב הנפק״מ דהלשונות וטעמו דרש״י שבחר בהמד״ר.

---

22) כב, כה.

23) ואין לומר שקושיתו היא זה גופא: מכיון שסו״ס כתב להלן (כב, יח) ״איש איש גו׳״ המרבה עכו״ם — א״כ למה גם כאן אינו כותב במקום ״אדם״ — ״איש״ לרבות עכו״ם [וגדע מכאן שעכו״ם נודרים נדרים ונדבות] — כי גם אם הי׳ כתוב ״איש״ לא היינו מרבים עכו״ם, כי בפשטות הרא׳ שם היא ממ״ש ״איש איש״ (ב׳ פעמים)*, ויתירה מזו: גם זה לא כתב רש״י במקומו עה״פ ״איש איש מבית ישראל וגו׳ אשר יקריב קרבנו גו׳״, ומוכח מזה שגם ״איש איש״ עדיין אין מוכרח שבא לרבות (את העכו״ם **) — ובכ״מ נאמר ״איש איש״ ואין רש״י מפרש הכפל, אלא מזה שמודיע הכתוב אח״כ שבן נכר אסור להקריב בעל מום, מובן (— למפרע) שמ״ש לפנ״ז ״איש איש״ ה״ז מרבה עכו״ם. ובמילא בנדו״ד גם אם הי׳ כתוב ״איש״ (ואפילו איש איש) לא הי׳ מרבה עכו״ם (אף שבדוחק י״ל שבכלל ״איש״ פי׳ גדול (— גבור. רש״י בשלח טו, ג) ואין נפק״מ מבנ״י או עכו״ם, אלא דשם אין לפרש כן, כי הכתוב מוסיף ״מבית ישראל״. ולהעיר מאוה״ח שבהערה 29 בנוגע לפסוק דילן).

24) ראה לקמן הערה 30.

25) ויק״ר פ״ב, ז.

26) פ׳ צו פיסקא א.

27) להעיר מפרש״י פסחים ו, ב: ״דלא ברשותו הוא — אינו שלו״. וי״ל התילוק

---

*) ואין להקשות דהו״ל להוסיף כאן ולכפול ״איש איש״ — דע״ד הפשט (וגם ע״ד הש״ס) מצינו בכ״מ דנכפלה פרשה מפני פרט אחד שניתוסף בה (ראה משפטים כג, י״ט ותשא לד, יז־כו. ויתרה מזו — בפרש״י ראה יד, ז: למה נשנו כו׳).

**) אבל ראה בתי״ע שם, ובכ״מ.

ב. והביאור בכ"ז:

בפשטות הענין, מכיון שפרשתנו היא התחלת תורת הקרבנות, מסתבר לומר, שמשתעי בקרבנות חובה — שהם הסוג העיקרי (והמוכרח) בקרבנות, ולא בקרבנות נדבה [28]. ולכן כל כמה שאפשר יש להעמיס ולדחוק בכתוב שהמדובר הוא בקרבנות חובה — אע"כ יש ראי' והכרח גמור שבקרבנות נדבה דבר הענין. והכרח זה מרומז בפרש"י במה שמעתיק גם תיבות "אדם (כי יקריב) מכם" — היינו שמ"כי יקריב" לחודי' אין עדיין הוכחה מספיקה שבקרבנות נדבה דבר הכתוב:

נת"ל שבפשש"מ אין התואר "אדם" ממעט את הנכרים; ואדרבה, הוא כולל גם אותם. ומכיון שכן הרי ע"פ סברא הנ"ל, צריך לפרש דבקרבנות חובה דבר הענין, ומה שנא' "כי [אם] יקריב" הוא מפני שגם נכרים נכללו בפרשת "אדם" המקריב קרבנות [29] — ולגביהם הרי אי"ז בתור חיוב וציווי, כ"א רשות והיתר. ולכן נאמר "כי יקריב" לשון רשות המתאימה גם לקרבנות נכרים.

ולזאת מעתיק רש"י גם תיבת "מכם", להדגיש שאי אפשר לפרש הכתוב (גם) בקרבנות נכרים — שהרי הדיוק "מכם" פי' מבנ"י ולא מן ה־נכרים [30]. וא"כ מש"כ "כי יקריב" מכריח לומר ש"בקרבנות נדבה דבר הענין".

אמנם עדיין יש מקום לומר שאין זה מוכרח לגמרי: גם כשהמדובר הוא בקרבנות הבאים "מכם", יש לדחוק (מטעם הנ"ל) שבקרבנות חובה דבר הכתוב, אלא דנקט "כי יקריב" מפני שהכתוב מיירי גם בקרבנות "חובה" כאלו שעם היותם מסוג של "חובה" מ"מ אין מחויב להקריבם כ"א תלוי ברצונו — היינו שמעשה העבירה מחייבת קרבן אבל את החוטא אין לחייב להקריבו, כי המדובר הוא שחטא בקטנותו וקטן אפילו כשהרג נפש אין מענישין ומחייבין אותו [31]. ו(בדוחק עכ"פ, כנ"ל) נפרש שהכתוב מלמדינו שכשיגדל ויחוייב במצות (כולל גם הקרבת קרבנות) — באם רוצה [32]

בין ב' הל' (ולכן מפרש"י דבנדו"ד — שאני וה"ה) דברשותו י"ל גם בהפקר עפ־משנ"ת בפנים ס"ד.

28) ובפרט שלאח"ז נאמר שע"י הקרבן "ונרצה לו" תמורת עונש על חטאו, כפרש"י — הרי צ"ל מחוייב בזה.

29) באוה"ח כאן: "כי מאמרו דבר אל בנ"י הרי אין הכתוב מדבר אלא בישראל", אבל בפשש"מ אין זה ראי' כי מובן בפשטות שהתורה נאמרה לבנ"י דוקא (גם הדינים ששייכים גם לעכו"ם).

30) ואלה"ק, דלמה שוללת התורה מ־תחלה את העכו"ם מקרבנות נדבה, ואח"כ מחדשת התורה שגם עכו"ם מביאים נדרים ונדבות (ולכאו' הו"ל לרבות עכו"ם מע־קרא) — כי י"ל בפשטות: בפרשתנו מסיים (כ"פ) "אשה ריח ניחוח לה'" ופרש"י (א, ט): "נח"ר לפני שאמרתי ונעשה רצוני", וזה אינו שייך בעכו"ם, ולכן בפרשתנו מדובר רק בישראל, ואין מדובר בעכו"ם; משא"כ בפ' אמור שאיירי בהקרבת הקרבן לחוד, נאמר שגם עכו"ם יכול (רק) להביא קרבן (אבל אינו פועל את הנח"ר וכו').

31) רש"י משפטים כא, יב. יז.

32) להעיר משו"ע או"ח סו"ס שמג: לתשובה ולכפרה. ובשו"ת הרדב"ז ב"א צד: קטן נמי כפרה בעי. וראה רמב"ם הל' שגגות פ"ט ה"ג: בא על שפחה חרופה . .

„יקריב גו' ונרצה לו לכפר עליו".

אבל עפ"ז דיוק הכתוב „כי יקריב" — רשות — הוא מפני החילוק בגיל (והחיובים של) המקריב בין זמן עש־ייתו העבירה להזמן שמקריב הקרבן. וא"כ הו"ל להדגיש בכתוב ענין הגיל (והחיוב), היינו לכתוב: איש (— כיון שכבר גדול הוא ושייך לקרבנות) כי (אם) יקריב גו' ונרצה לו (על עשה וכו' שעבר לפני זה).

אבל כיון שנאמר „אדם כי יקריב", שאין מודגש כלל ענין הגיל — שהרי „אדם" בכ"מ כולל קטן וגדול *[32] (אלא שבכלל — מובן שציוויי התורה נאמרו לגדולים)

עכצ"ל שאין (הכתוב מדגיש השינוי בגיל ש)המדובר בקטן שהגדיל, וב־מילא זה מכריח שבקרבנות נדבה דיבר הענין —

ולכן מעתיק רש"י גם תיבת „אדם".

אמנם עפ"ז מובן שבכדי לדעת שב־קרבנות נדבה דיבר הענין [33] צ"ל כתוב „מכם" שממעט את הנכרים, וכנ"ל, אבל קשה: „אדם" למה נאמר:

א) לימד הנ"ל מוכרח ע"ז שלא נאמר „איש" — ולא ע"י אמירתו „אדם". ב) אין לפרש שכן דרך ה־מקראות להקדים „אדם" או „איש" וכו', כי בנדו"ד שנא' „אדם — מכם" ו„מכם" מוכרח לומר כנ"ל — הרי „אדם" מיותר הוא.

ג. ומתרץ רש"י שבא ללמדנו „מה אדה"ר לא הקריב מן הגזל שהכל הי' שלו אף אתם לא תקריבו מן הגזל", ומדייק רש"י ואינו מעתיק „שהוא הי' יחידי בעולם" — והטעם ע"ז:

ההפרש בין הל' (שבתנחומא) „שלא הי' גוזל מאחרים שהוא הי' יחידי בעולם" להלשון (שנקט רש"י) „לא הקריב מן הגזל שהכל הי' שלו": לפי הלשון הא' הטעם „שלא הי' גוזל מ־אחרים" הוא מפני שלא הי' לו ממי לגזול, כיון „שהוא הי' יחידי בעולם"; משא"כ לפי לשון הב' הטעם הוא שלא הי' לו מה לגזול לפי „שהכל הי' שלו".

והנה לא מצינו בתורה, לפי דרך הפשט [34], שאדה"ר הקריב קרבן, ולכן צ"ל שכוונת רש"י (לא שהקריב אדה"ר קרבן בפועל שלא מן הגזל, כי"א) שלא היתה לו אפשרות להקריב מן הגזל לפי „שהכל הי' שלו" [ועפי"ז יומתק ל' רש"י „לא הקריב מן הגזל" ולא „הקריב שלא מן הגזל"].

מביא קרבן ויראה לי* שאינו מביא עד שיגדיל ויהי' בן דעת.

*32) ראה פרש"י שם. בית האוצר מע־רכת א־ד כלל יא. אנציקלופדיא תלמודית בערכו.

33) והטעם ע"ז שהתחילה התורה פרשת הקרבנות בקרבנות נדבה, נתבאר בלקו"ש חי"ז ע' 9 ואילך.

---

*) וכאן להעיר: ממש"כ הרמב"ם בכו"כ מקומות (ראה מבוא לרמב"ם צילום דפוס רומי ר"מ — ירושלים תשט"ו. ע"ו) „יראה לי" ראי' להכלל שאין דרך הרמב"ם לחדש דינים (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ה וש"נ) — כיון שכשמחדש מפרש על אתר יראה לי.

34) משא"כ ע"ד הדרש והרמז — ראה: שבת (כח, ב). ע"ז (ח, א). חולין (ס, א). ב"ר פל"ד, ט. ועוד.

ואם נאמר שהטעם שלא הקריב אדה"ר מן הגזל הוא מפני ש"הי' יחידי בעולם" ובמילא לא הי' ממי לגזול — יש להקשות הרי לא הי' "יחידי בעולם" כ"א זמן מועט ביותר, כי (באותו יום[35] שנברא אדם) נבראה חוה, ו(בו ביום[36]) נולדו קין והבל בנים ובנות וכו' — וא"כ פשוט הדבר שבמשך רוב רובן של שנותיו היו כו"כ בנ"א שהי' יכול לגזול מהם (ודוחק גדול לומר ע"ד הפשט שכוונת הרמז ב"אדם" לאותה שעה קלה של חייו דאדה"ר שהי' רק אדם בעולם!).

וא"כ לפרש"י שהכוונה היא שלא הי' אפשר להקריב מן הגזל, א"א להביא ראי' מזה שהי' "יחידי בעולם" [ולדעת התנחומא אפ"ל שס"ל שאדה"ר הקריב קרבן בפועל — ובעת שהי' עדיין "יחידי בעולם"[37], ולזה מרמז הכתוב].

ואפילו את"ל שגם ע"פ דרך הפשט מובן שאדה"ר הקריב קרבן בפועל[38] — וכן משמע קצת מזה שקין והבל הקריבו קרבנות[39], שבפשטות ידעו מזה ממעשה אביהם, מ"מ מסתבר שהקרבן הי' בתור כפרה על חטא עה"ד (ע"ד נח שהקריב קרבן אחר המבול[40]), שאז כבר לא הי' "יחידי בעולם".

[ובפרט שקודם שנבראה חוה, בשעה קצרה זו, היו הרבה דברים: קריאת שמות "לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה"[41], "בא אדם על כל בהמה וחי' וכו' "[42], "ויפל ה"א תרדמה על האדם וגו' "[43]].

לכן פרש"י שלא הי' אפשר להקריב מן הגזל לפי "שהכל הי' שלו"[44] — היינו שתיכף כשנברא נעשה הכל שלו, ובמילא גם אח"כ כשנבראה חוה וגולדו בנים ובנות שוב לא פקע קנינו ו"הכל שלו", ואתי שפיר שלא הי' אפשר להקריב מן הגזל כל משך ימי חייו.

ואף שבהכרח לומר שגם לשאר בנ"א היו כו"כ דברים "משלהם" (שהיו ב־רשותם וקנינם הם) גם בחיי אדה"ר,

---

35) פרש"י בראשית א, כו.

36) פרש"י שם ד, א. וראה סנה' לח, ב.

37) וחולק על הסוגיא בע"ז (שם) ש־הקריב קרבנו לאחרי שכבר שקעה חמה וזרחה עוה"פ. וי"ל שלדעת התנחומא היתה הקרבת הקרבן כעין הודאה על זה שנברא וכיו"ב.

38) ומה שלא סיפרה תושב"כ אודות קרבן זה — כי למאי נפק"מ, משא"כ קרבנם של קין והבל, שגרם להריגת קין להבל, לידת וקריאת שם "שת" (בראשית ד, כה) וכו'.

39) בראשית ד, ג־ד.

40) נח ח, כ. ואף שי"ל שקרבן נח הי' כהודאה על שניצלו מן המבול — הרי גם בנדו"ד י"ל (גם בפשש"מ) שזה הי' כהודאה על שרק גורש מג"ע ולא יותר. כמפורש בע"ז שם.

41) בראשית ב, כ.

42) פרש"י שם, כג.

43) שם, כא.

44) וי"ל שלכן שינה רש"י מלשון ה־ויק"ר, "שהי' הכל ברשותו", כי אז הי' אפ־שר לטעות שהכוונה כבתנחומא שלא הי' לו ממי לגזול שהרי הכל הי' ברשותו (ביכלתו) ליקח, לפי שלא היו עוד בנ"א (וכמו שפי' בשו"ת מחנה חיים (להר"ח סופר) ח"ב חו"מ סמ"א), משא"כ "שהכל הי' שלו" מדגיש שלא הי' לו מה לגזול, וראה לקמן בפנים.

ואמר הכתוב שקין והבל הי' להם צאן[45] וכו' — ה"ז כעין "בנים הי' סמוכים על שלחן אביהם".

[ואולי זהו דיוקו של רש"י "שהכל הי' שלו" בשינוי ל' ממקור פירושו — ל' המד"ר: "שהכל הי' ברשותו" — היינו שהי' שלו, אלא שנתון ומונח ברשות אחרים].

וגם אם נאמר שאדה"ר נתן להם חלק במתנה גמורה, הרי מכיון שהי' נתינה היתה בבחירתו ומרצונו הטוב, והם בניו ובני בניו כו' בודאי לא יגזול מחלקם.

ד. אמנם צלה"ב:

איך נעשה מעיקרא "הכל שלו" (של אדה"ר)? והרי פשוט שבכדי לקנות דבר צ"ל קנין, ודוחק גדול הוא ולא מצינו שעשה אדה"ר בכל דבר שבעולם קנין המועיל וכ"ז במשך אותה שעה קלה קודם שנבראה חוה וכו'. ומדכתב רש"י בפשטות "שהכל הי' שלו" בלי שום הסברה נוספת, מוכרח לומר ש־פשוט הוא עד כ"כ שאין רש"י צריך לפרשו.

והנה ישנם המביאים ראי' מזה ("שהכל הי' שלו" (של אדה"ר) — אף שלא עשה קנין)[46] שכשישנו דבר שאין לו בעלים ורק אדם אחד בעולם יכול לקנותו (מאיזה טעם שיהי'[46]) אי"צ אותו אחד לעשות קנין, אלא נעשה שלו בד"מ.

[ויובן זה באם נאמר שגדר הפקר הוא[47] (לא שאינו שייך לשום אדם בעולם, כ"א) ששייך לכאו"א בעולם[48], ועפ"ז הקנין שצריכים לעשות בהפקר הוא רק בכדי להפקיע זכותם של שאר בנ"א, ולכן בנדון שאין לשאר בנ"א שום זכות בזה, אי"צ קנין].

אבל [נוסף ע"ז שגם ע"ד ההלכה

---

45) הרא"ז סופר (מחנה חיים שם בריש הסימן. ספר המקנה ח"א כלל ב' פרט יו"ד).

46) ראה כמה דוגמאות במקומות ש־בהערה הקודמת.

47) שקו"ט בזה בצפע"נ הל' נדרים פ"ב הי"ד (י, ג). הל' מתנות עניים פ"ב (לא, ג). ופ"ד (נט, ג). וראה לקו"ש חט"ז ע' 136 ואילך.

48) ולהעיר ממ"ש אדמוה"ז בשלחנו (הל' הפקר ס"ב): "המדברות הימים והנהרות ויערים וכל מה שבהם הם מופקרים ועומ־דים מאליהם כו' לפי שעדיין לא החזיק בהם אדם בחזקה המועלת ע"פ התורה לקנות בה מן ההפקר שהיו מופקרים ועומ־דים מששת ימי בראשית וכו'". ולכאורה, הרי כתב רש"י שהכל הי' של אדה"ר — הרי שהוא החזיק בה חזקה המועלת (באיזה אופן שנפרשו — ובפרט ע"פ משנ"ת לקמן, הרי בודאי שגם ע"פ ההלכה נעשה שלו), ואולי י"ל כוונת אדה"ז [ע"פ הכלל גס־מן בלקו"ש חי"א ע' 56 שוה"ג להערה 13) שלא להרבות במחלוקת] שאף שאדה"ר קנה הכל, מ"מ מכיון שאח"כ "החל האדם לרוב ע"פ האדמה גו'" — אין לך יאוש גדול מזה ולאח"ז "עדיין לא החזיק בהם אדם בחזקה המועלת ע"פ התורה".

אבל אמרו "שהיו מופקרים ועומדים מששת ימי בראשית" לא משמע כן. ואין לומר שכוונתו שמכיון שהכל הי' מופקר משמת ימי בראשית, לכן קנה אדה"ר הכל תומ"י כשנברא וכו' כנ"ל, שהרי מפרש "לקנות בה מן ההפקר שהיו מופקרים ועומ־דים מששת ימי בראשית".

ולכן י"ל שאדה"ז ס"ל כהתנחומא שאא"פ שיגזול מפני שהי' יחידי בעולם, אבל לא הי' הכל שלו כ"א רק זה שהחזיק בו, משא"כ מה שביערים וכו' — הפקר הי'.

צע"ג בזה ואין זה פשוט [49], הרי] זהו חידוש גדול, והי' רש"י צריך לפרשו.

ויובן בהקדים מ"ש אדמוה"ז בשל-חנו [50]: "מלך אפי' נכרי שכבש איזו מדינה במלחמה קונה אותה עם כל הנהרות והערים שבה כו' שכל הארץ כולה, עם הנהרות והיערים, היא ב-רשות המלך בין מדינתו בין מדינה שכובש במלחמה וכו'".

— ומזה מובן בנוגע לאדה"ר ד-בהיותו יחידי בעולם, ושולט על ה-כל [51], נכבש כל העולם תחתו, ונעשה שלו. וה"ז בדוגמת מלך [52] הכובש מדינה שנכנסת תחת ממשלתו ונעשית שלו [53]. ובפרט שכל הבע"ח (שאודותם מדובר בפ' הקרבנות) נכבשו תחת ממשלתו בפו"מ, כמו שפרש"י [54].

וקנין כבוש הרי הוא גם מצד פש-ש"מ [55], וכדמוכח גם מזה שפרש"י [56] שנא' "אל תצר את מואב וכו' שסיחון לקחה מהם ועל ידו טיהרה לישראל", היינו שע"י שכבש סיחון ארצו של מואב נעשה שלו והותרה לבנ"י לקח-תה (ומדלא ביאר רש"י שם עצם הענין שע"י כיבוש נעשו שלו וכו' מובן שאי"ז חידוש של הפרשה שם, כ"א שזהו מובן בפשטות, והחידוש שם הוא רק שכן הי' בנוגע למואב).

ובמילא מובן בפשטות איך "שהכל הי' שלו" מבלי שיצטרך רש"י לפרשו.

(משיחת ש"פ ויקרא תשל"ב)

---

49) וראה גם במחנה חיים שם.

50) הל' הפקר סעי' ג. וראה שם סי' תרמט סעי' יו"ד.

51) להעיר מלקו"ש ח"י ע' 139 ס"ו.

52) וצע"ק דלא חשיב לי' (בפדר"א פי"א) במלכים שמלכו מסוף העולם ועד סופו. וי"ל מפני דאין מלך בלא עם, אבל לא שייך בנוגע לבנים וב"ב לבד.

53) ואף שלפועל לא הי' מי שהמליכו ולא הי' בזה כבוש מלחמה הרי זה שמלך זקוק לכבוש מלחמה לקנות מדינה הוא מכיון שהמדינה היא של (מלך) אחר ונלחמים נגדו. וע"כ צריך כבוש להוציא מבעלות הקודמת שיכנס תחת בעלותו ושליטתו, אבל אדה"ר מכיון שלא הי' מי שילחם נגדו ולא הי' קנוי לשום אדם לא הוצרך לכבוש מלחמה, כ"א ע"י איזה קנין שיהי' (ע"ד "נעל וגדר כו'" שקונה כולה — שו"ע חו"מ סי' קצב). וי"ל שע"י ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה (ועאכו"כ ע"י דלעבדה ולשמרה גופא) — קה"ג ועי"ז כל העולם כולו (ולהעיר מכיבוש יריחו — בתור מנעולה של א"י ויושבת על הספר) — מה שרצה לקנות (משא"כ "המדברות הימים כו'" — שבשו"ע אדה"ז (הובא לעיל הערה 48) — שהיו מופקרים כו').

ועפ"ז יומתק הדיוק במרז"ל (ברכות לא, א): ארץ שגזר עלי' אדה"ר לישוב נתיישבה וכל ארץ שלא גזר עלי' אדה"ר לישוב לא נתיישבה — ולא "שגזר עלי' שלא תתיישב". ואכ"מ.

54) בראשית ב, יט.

55) להעיר מפרש"י בראשית יב, ו. כג, יז. וארא ו, ט.

56) חוקת כא, כו. וראה פרש"י לך יד, כא. וראה גם פרש"י דברים (ב, כג): "עוים מפלישתים הם כו' לא יכלו ישראל להוציא ארצם מידם כו' והשמידום וישבו תחתם ועכשיו אתם מותרים לקחתה מידם" (וגם שם כותב רש"י כן בפשטות מבלי להקדים ולפרש שע"י כיבוש קונים וכו'). וראה לקו"ש ח"ה ע' 8 ואילך. לקו"ש ח"י ע' 62 ס"ו **ובהערה 24.**